

Repliker och kommentarer

I den här avdelningen välkomnas kommentarer till tidigare bidrag och korta inlägg med ekonomisk-politisk anknytning

STEN LJUNGGREN

Tveksamt argument om skolan

I Richard Murrays artikel om skolpengen (ED nr 7.1996) finns en inledning som jag tycker kan diskuteras. Murray avfärdar talet om att det skett en nedrustning. "1992 hade grundskolan 2,5 gånger mer resurser per elev och undervisningstimme än den hade 1960. Det är resurser i form av lärare, lokaler, annan personal, förbrukningsmateriel etc. Även om de senaste åren inneburit en minskning med ett antal procent så förändras inte bilden i stort. Skolan har resurser – stora resurser."

Det här är ett argument som sprider sig. Exempelvis har Upsala Nya Tidning på ledarplats tagit upp Murrays slutsatser. Tidningen skrev: "Problemet handlar inte om brist på pengar utan om hur resurserna utnyttjas" och att problemlösningen i den svenska modellen "närmast slentrianmässigt varit att öka resursinsatsen". (UNT 27/1)

Murrays slutsats om att resursåtgången har ökat med 2,5 gånger bygger på att prisindex för grundskola och gymnasium skulle ha utvecklats nästan i paritet med KPI under perioden 1960–92. Om så verkligen är fallet kommer naturligtvis kostnadsökningen i fasta priser (KPI) och ökningen i resursåtgång att bli i stort sett lika

stor. Men en ökning av skolans kostnader på bara 10 procent utöver KPI finner jag tveksam.

Undervisning, stora delar av lokalkostnaderna (städning och underhåll) och vissa delar av matkostnaderna, som tillsammans svarar för över 80 procent av skolans kostnader, bör följa lönekostnadernas utveckling. Lönekostnaden för industriarbetare har ökat 2,1 gånger utöver KPI mellan 1960 och 1995 (Näringslivets ekonomifakta). Resten av lokalkostnaderna kan relateras till byggkostnaderna, där prisindex mellan 1965 och 1994 har varit 1,7 gånger över KPI (SCB, Byggnadsstatistisk årsbok 1996). Prisindex för böcker, tidningar och tidskrifter, vilket kan jämföras med läromedel, har ökat 2,4 gånger utöver KPI (Statistisk årsbok).

Sammantaget är det svårt att föreställa sig att kostnaderna för skolan skulle ha utvecklats i nästan samma takt som KPI. Min huvudsakliga invändning mot Murrays slutsatser är alltså att han inte har använt ett specifikt kostnadsindex för skolan, utan snarare någon form av allmänt prisindex.

Samtidigt spelar valet av prisindex en stor roll. Jag har som illustration använt en deflator som ligger på 80 procent av lönekostnadsindex. Ett sådant prisindex leder till ett antal slutsatser som radikalt skiljer sig från dem som Murray dragit:

- Ökningen av resursförbrukningen för

Fil lic STEN LJUNGGREN är verksam vid Företagsekonomiska institutionen vid Uppsala universitet.

grundskolan har mellan 1960 och 1995 legat på 30 procent.

- En mycket stor del av ökningen inträffade under 1960-talet, sedan 1970 har ökningen bara varit 10 procent.
- Där Murray om utvecklingen under 1990-talet talar om ”ett antal procent” är minskningen i realiteten närmare 20 procent.

Dessa slutsatser är naturligtvis starkt beroende på valet av specifikt prisindex för skolan. Ett genomsnitt av konsumentprisindex och lönekostnadsindex ger exempelvis, för hela perioden 1960–95, en ökning av resursåtgången på 60 procent och för perioden efter 1970 en ökning på 20 procent.

För att sammanfatta mina invändningar så betvivlar jag helt enkelt att det prisindex för grundskolan som Murray använder är ett specifikt prisindex för de resurser som används inom grundskolan. Det verkar alltför mycket att vara ett allmänt prisindex och innebörden av de 2,5 gånger som Murray talar om är alltså inte en ökad resursåtgång, utan en relativ kostnadsökning, som dels kan bestå av en ökad resursförbrukning, dels av ökade relativpriser.

En sådan kostnadsökning är helt naturlig. Det beror på att utbildning är en tjänsteproduktion som det är svårt att rationalisera. Ett klassiskt exempel är det om symfoniorkestern. Det kräver lika många persontimmar idag som för hundra år sedan att framföra ett musikstycke, och det kommer att kräva lika många om hundra år. Det går inte att med samma behållning halvera antalet musiker eller låta dem spela fortare. I en värld där mycket annat går att göra snabbare, d v s med mindre arbetstid, så kommer det relativa priset oundvikligen att öka. Det gäller också skolan. En elev lär sig inte att läsa och räkna fortare idag än för 100 år sedan, och kommer nog inte att göra det om 100 år heller.

Som en jämförelse till den kostnadsökningen inom skolan på 2,5 gånger sedan

1960 är det rimligt att jämföra med annan tjänsteproduktion. Under hela perioden har kostnaderna för skolan ökat mer än en del tjänster (hushållsvätt, veckotidning, biografbiljett), men mindre än för andra (hårklippning, dagstidning och bilreparation). Under 1960-talet ökade däremot de relativa kostnaderna för grundskolan snabbare än för jämförbara privata tjänster och varor.

Relativ kostnadsökning för grundskolan och ett antal privata tjänster/varor 1960–95

Tjänst/varuslag	1960–95	1960–70	1970–95
Grundskolan	151%	78%	41%
Hårklippning	261%	41%	157%
Hushållsvätt	109%	48%	42%
Dagstidning	159%	32%	95%
Veckotidning	133%	21%	92%
Biografbiljett	110%	44%	46%
Bilreparation	419%	55%	234%

Källa: SCB, Konsumentpriser och indexberäkningar 1960, 1970 och statistiska meddelanden P15 SM9601. Jämförelserna är exklusive 10% moms 1970 och 20% 1995.

Men under de senaste 25 åren har den relativa kostnadsökningen för grundskolan, på drygt 40 procent, legat långt under många andra tjänsters kostnadsutveckling.